

KAPSAYICI EĞİTİM ANALİZİ RAPORU

İSTANBUL-2025

TÜRKİYE DOWN SENDROMU DERNEĞİ

İçindekiler

GİRİŞ	2
TÜRKİYE’DE KAPSAYICI EĞİTİMİN TARİHİ	2
TÜRKİYE’DE VE ULUSLARARASI ALANDA ÖZEL EĞİTİM YÖNETMELİĞİ	3
TÜRKİYE’DE ÖZEL EĞİTİM YÖNETMELİĞİ	4
TÜRKİYE’DE KAPSAYICI EĞİTİME DAİR UYGULAMALAR	5
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI KAPSAYICI EĞİTİME DAİR YAYINLAR	8
KAPSAYICI EĞİTİMDE İTALYA ÖRNEĞİ.....	8
SONUÇ VE ÖNERİLER	9
KAYNAKÇA	10

GİRİŞ

Bu rapor yurt içinde ve yurt dışında kapsayıcı eğitim uygulamalarına yönelik bir durum analizi yapmak ve iyi örnekleri paylaşmak amacıyla oluşturulmuştur. Eğitim alanında bazı uygulama zorlukları ile karşı karşıya kalan özel gereksinimli bireylerin daha kapsayıcı bir eğitim ortamına kavuşmalarını sağlayacak mevzuat düzenlemeleri, bu alanda çalışan uzmanlar ve kurumlar için iyi uygulama örnekleri, akademik anlamda bu alanla ilişkili uzmanlar için yayınlar ve son bölümde kapsayıcı eğitimin yaygınlaştırılmasına ve etkisinin güçlendirilmesine yönelik öneriler yer almaktadır.

UNESCO tarafında belirtilen tanımıyla kapsayıcı eğitim; tüm öğrenenlerin, kültürlerin ve toplumların farklı gereksinimlerine, öğrenmeye katılımı artırarak ve eğitim sisteminin içindeki ayrımcılığı azaltarak yanıt verme sürecidir (UNESCO, 2005).

Günümüz dünyasında insan hakları hareketleriyle beraber temel haklara bakış açısı değişikliğe uğramıştır. Bu yaklaşım değişikliğinin, devletlerin eğitim politikalarını etkilediği ve eğitim ortamında yeni ihtiyaçların ortaya çıkmasına sebep olduğu görülmektedir. (Akçamete ve ark., 2012)

Tanımı itibarıyla kapsayıcı eğitim; eğitim içeriklerindeki değişiklikleri, eğitim uygulamalarında uyarlamalar ve geliştirmeleri ön görmektedir. Ayrıca eğitim süreçlerini uygun yaş aralıklarındaki çocukların ortak bir vizyon ile eğitime ulaşmalarının, sistemin bir sorumluluğu olduğuna dair bir yaklaşım belirler. Eğitim sistemlerine için yeni yapılar ve stratejiler geliştirilmesi süreçlerini içerir. (Stubbs, 2008) Bu yönü ile kapsayıcı eğitim yaklaşımının yeni geliştirilecek eğitim modelleri için önemli olduğu düşünülmektedir.

TÜRKİYE’DE KAPSAYICI EĞİTİMİN TARİHİ

Ülkemizde özel gereksinimli bireylere yönelik politikalar incelendiğinde 1950’li yıllara kadar tıbbi model yaklaşımının ve hayır kurumlarının özel gereksinimli bireylere özel gerçekleştirdiği faaliyetlerin ağırlıkta olduğu kaydedilmektedir (Gökmen, 2012).

İlerleyen yıllarda düzenlenen 1961 Anayasası özel eğitime ilişkin maddeler, özel gereksinimli bireylerin sosyal hayatta daha üretken hale gelebilmesine yönelik düzenlemeleri içermektedir. İlköğretim ve Eğitim Kanunu’na özel eğitimle ilgili hükümler yer almıştır.

1982 Anayasası ise herkesin kanun önünde eşit olduğu ilkesine vurgu yapılmış ancak spesifik olarak özel gereksinimli bireylere yönelik bir ifadeye yer verilmemiştir ancak 1983 yılına gelindiğinde “Özel Eğitim Yönetmeliği” çıkarılmıştır (Gökmen, 2012).

1990’lı yılların ikinci yarısı itibarıyla yoğunlaşan özel gereksinimli bireylere yönelik çalışmalar kapsamında, 1997 yılında Özürlüler İdaresi Başkanlığının kurulmuş ve 1999 yılında Özürlüler Şûrası toplanmış ve 2005 yılında Özürlüler Kanunu olarak bilinen düzenlemeler yapılmıştır (Şişman,2011).

Ayrıca tanılama süreçlerinden başlayarak değerlendirme ve yerleştirme hizmetlerinin de detaylarla açıklandığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği 2006 yılında yürürlüğe girmiştir. (Sucuoğlu ve Kargın, 2010).

Ayrıca ülkemiz uluslararası sözleşmelere imza atarak kapsayıcı eğitim çalışmaları hakkında sorumluluk almaya başlamıştır. Bu sözleşmeler ve tarihleri aşağıda verilmiştir.

- [1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi](#)

- [1952 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi](#)
- [1960 UNESCO Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme](#)
- [1966 BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme](#)
- [1971 BM Zihinsel Engelli Bireylerin Hakları Bildirisi](#)
- [1972 BM Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme](#)
- [1975 BM Engelli Hakları Bildirgesi](#)
- [1979 Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme](#)
- [1989 BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme](#)
- [1990 Herkes için Eğitim Dünya Konferansı, Jomtien](#)
- [1993 Engelli Kişilere Fırsat Eşitliği Standart Kuralları](#)
- [1994 Salamanca Bildirisi ve Eylem Planı](#)
- [2000 Dünya Eğitim Forumu, Dakar](#)
- [2006 BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme](#)
- [2006- 2015 Avrupa Konseyi Özürlüler Eylem Planı](#)
- [2010- 2020 Avrupa Birliği Özürlülük Stratejisi](#) (Inclusion International, 2009; MEB ÖERHGM, 2013b).

TÜRKİYE’DE VE ULUSLARARASI ALANDA ÖZEL EĞİTİM YÖNETMELİĞİ

Ülkemizin de taraf olduğu yukarıda tarih ve isimleri belirtilen bu sözleşmeler, uluslararası arenada geçerli ve bağlayıcı anlaşmalardır. Bu anlaşmalara göre eğitim hakkının bir temel hak olarak güvence altına alınmaktadır.

Herkesin eğitim hakkına doğal olarak sahip olduğu, ilk öğretimin zorunlu ve parasız olduğuna dair hükümler, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Birleşmiş Milletler Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesinde güvence altına alınır. Ayrıca Çocuk Hakları Sözleşmesi, taraf devletleri, okula devamlılığı arttırıp ve okul terki oranlarını düşürmeyi sağlayacak önlemler almakla yükümlü kılmaktadır. Yine bu sözleşmeye göre orta öğretim ve yükseköğretimin herkes için erişilebilir olmasının sağlanmasından da devletler yükümlüdür. (ERG, 2016)

Ayrıca Çocuk Hakları Sözleşmesi (Madde 23), taraf devletleri zihinsel ya da bedensel özel gereksinimli bireylerin saygınlığını güvence altına alacak ve toplumsal yaşama etkin şekilde katılımlarını kolaylaştıracak koşulların sağlanmasından sorumlu tutmaktadır. Eğitim gereksinimlerinin ücretsiz karşılanmasını teşvik eden özel gereksinimli gruplarla çalışan öğretmenlerin farklı yetenek ve becerilere sahip çocuklarla ilgilenebilecek bir eğitimden geçmesini böylelikle özel gereksinimli çocukların eğitimden olumlu sonuçlar alabilmesi noktasına vurgu yapar (Genel Yorum 9).

Genel olarak bakıldığında uluslararası mevzuatta özel gereksinimli bireylerin eğitime ilişkin kabul gören ilkenin engeli olan çocukların yaşıtları ile birlikte eğitim sistemi içerisinde eğitimlerine devam etmeleri olduğu ifade edilmektedir (ERG,2016). Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi (ESKHK) özel gereksinimli bireylerin bütünsel eğitim ortamlarında yer almaları gereğinin altını çizmiştir (Genel Yorum 5).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi (ÇHK) 9. Genel yorumunda özel gereksinimli bireylerin genel eğitim okullarında verilen eğitimlerden yararlanabilmeleri için fiziksel çevrenin erişilebilir hale getirilmesi eğiticilerin özel gereksinimli bireylerle çalışmaya uygun eğitimler alması ve öğretim programlarının ve müfredatın özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçları gözetilerek geliştirilmesi için önlemler almakla devletleri yükümlü kılar.

ESKHK bu bağlamda 5. Genel Yorumunda öğretmenlerin genel eğitim sistemi içerisinde yer alan çocukların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde eğitilmeleri gerektiği ve özel gereksinimli çocukların eğitimi için gerekli donanımların sağlanması gerektiğini vurgular.

Türkiye'nin 2003 yılında onayladığı Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 13. Maddesine ESKHK'nın getirdiği Genel Yorum 13'e göre eğitim hakkını düzenleyen bu maddenin temel unsurlarından birinin eğitimin erişilebilirliği olduğunu vurgulamaktadır. Buna göre; eğitimde erişilebilirlik hukuki ve fiili ayrımcılık yapılmaması eğitimin ekonomik ve fiziki erişilebilirliğinin sağlanması gerekmektedir.

Ayrıca taraf devletleri özel gereksinimli bireylerin eşit haklara sahip olması için gerekli önlemlerin alınması, özel gereksinimli bireylerin eğitim hakkının tanınması ve bu haktan eğitim sisteminin her aşamasında ayrımcılığa maruz kalmadan yararlanmalarını sağlamakla yükümlü kılan Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme (EHİS), ülkemizde 2007 yılında onaylanmıştır. Buna göre, eğitim sisteminin tüm aşamalarında özel gereksinimli bireylerin haklarına saygıyla yaklaşılmalı ve haklarla ilişkili bilinçlendirici eğitim programları oluşturulmalıdır.

Yine bu sözleşmede özel gereksinimli bireylere ilişkin konuların sürdürülebilir kalkınma planlarının ayrılmaz bir parçası olduğu vurgulanmıştır.

Sonuç olarak özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitim haklarının korunması ve aldıkları eğitimin kalitesinin artırılmasına dönük maddeler içeren ve taraf devletleri için hukuki bağlayıcılığı olan uluslararası anlaşmalara ülkemiz taraf olmuştur.

Bu anlaşmalar genel olarak eğitimden yararlanma hakkında eşitlik ilkesine vurgu yapmaktadır. Bütünleşik eğitim anlayışının geliştirilmesi için düzenlemeleri ön görmektedir. Ayrıca özel eğitim gereksinimi olan bireylerin eğitim programlarının özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi gerektiğinin ve özel eğitim gereksinimi olan bireylerle çalışacak öğretmenlerin bu alanda çalışmak için nitelikli olmalarını sağlayacak bir eğitim sürecinden geçmelerinin ifade etmektedirler

TÜRKİYE'DE ÖZEL EĞİTİM YÖNETMELİĞİ

Özel eğitim ihtiyacı olan veya korunmaya ihtiyacı olan çocuklar için özel önlemler alınması gerektiği Milli Eğitim Temel Kanunu (METK) 8. Madde içerisinde yer almaktadır. Bu önlemlerin türleri tam olarak bu kanun içerisinde açıklanmasa da 1983 tarihinde kabul edilmiş olan Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu ve 2005 yılında yürürlüğe giren Engelliler Hakkında Kanun, özel gereksinimli bireylerin eğitimi hakkında daha açık hükümler ihtiva eder.

Engelliler Hakkında Kanun'a göre; Özel gereksinimli bireylerin eğitim alma hakkı hiçbir şekilde engellenemez. Özel gereksinimli bireyler yaşam boyu eğitim olanağından farklılıkları dikkate alınarak eşitlik temelinde ve hiçbir ayrımcılıkla karşılaşmaksızın yararlanırlar. (Madde 15)

Örgün eğitim sürecine farklı gerekçelerle geç başlamış, engeli olan bireylerin eğitime katılmaları için gerekli önlemleri almalıdır. Özel gereksinimli bireylerin özel gereksinim durumlarına göre eğitim süreçlerinde ihtiyaç duyabilecekleri araçların tedarik edilmesinin Millî Eğitim Bakanlığı'nın ve Kültür Turizm Bakanlığı'nın görev alanı olduğunu ifade eder.(Madde 15)

Ayrıca yine bu kanunun özel gereksinimli bireylerin meslek seçebilmesi için ve seçtikleri alanda eğitim alabilmeleri için gerekli önlemler alınmasına ilişkin hükümleri de içerir. Buna göre Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın ortak çalışması ile mesleki eğitim programları geliştirilir. (Madde 13)

Özel Eğitime Muhtaç Çocukları Kanuna göre özel eğitim gereksinimi olan her çocuğun engel tür ve derecesine bakılmadan özel eğitim imkanlarından faydalanması ve durum ve özellikleri uygun olan bireyler için kaynaştırma eğitimine öncelik verilmesi gerektiği ifade edilmektedir. (Madde 4 /d)

İlk kez 1997 yılında 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’de kapsamlı bir biçimde düzenlenmiş olan “kaynaştırma” kavramı özel eğitim gerektiren bireylerin diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını sağlamak ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmek için geliştirilmiş eğitim ortamları olarak açıklanmıştır. (madde 3/c)

Bu kararnamede, özel gereksinimli bireyler için kaynaştırma eğitime öncelik verilmesine, özel eğitimin erken yaşam dönemlerinde başlatılması gerektiğine, ailelerin özel eğitim süreçlerine etkin şekilde katılmaları gerektiğine, özel gereksinimli bireyler için bireysel eğitim programları geliştirilmesine vurgu yapılmıştır. (madde 4 /d)

2006 yılında kabul edilerek 2018 yılında güncellenen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (ÖEHY) ile de özel eğitime erken yaşta başlanmasının ve öncelikli olarak kaynaştırma eğitime yönlendirilmesi ile ilgili ilkeler pekiştirilmiştir. Bu yönetmeliğin 11. Maddesi 36 ayını tamamlayan özel gereksinimli bireyler için okul öncesi eğitimin zorunlu olduğu ve zorunlu okul öncesi eğitimde kaynaştırma eğitiminin esas alınması gerektiğine yer vermektedir. (madde 11 /b-c)

Ayrıca özel gereksinimli bireylerin eğitim haklarından yararlanabilmelerine dair yöntem ve kurallarında kapsamlı bir biçimde düzenlendiği Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nin 7.maddesi “bireyin eğitsel değerlendirme ve tanınması rehberlik ve araştırma merkezinde bireyin özelliklerine uygun ölçme araçlarıyla yapılmasını da güvence altına almaktadır.

Özel eğitim kurulu tarafından özel gereksinimli bireyler için hazırlanan rapor doğrultusunda özel gereksinimli bireyin uygun bir okula yerleştirilerek kaynaştırma eğitime öncelik verilmesi yine bu yönetmelik gereğidir. (Madde 22/1)

Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi ve İlköğretim Kurumları yönetmeliğinde de özel gereksinimli bireylerin tanınmasında RAM’lar ve BEP’lerin rolü belirtilmiştir.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nin 23. Maddesinde kaynaştırma eğitimi verilen okullara dair özel eğitimi ihtiyacı olan öğrenciler için gerekli düzenlemelerin yapılması gerekliliği ifade edilir.(madde 23 /c)

TÜRKİYE’DE KAPSAYICI EĞİTİME DAİR UYGULAMALAR

Özel Eğitim Öğretmeni Özel Alan Yeterlik Çalıştayı

Özel Eğitim Öğretmenliği için kaynaklık eden Zihin/Görme/İşitme Engelliler Öğretmenlikleri lisans programlarının adının “Özel Eğitim Öğretmenliği” olarak değiştirilmesi hakkındaki YÖK’ün 29/04/2015 tarih ve 387 sayılı yazı doğrultusunda MEB Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü ile Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 21-25 Mayıs 2015 tarihleri arasında "Özel Eğitim Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri Çalıştayı" düzenlenmiştir.

Çalıştay hakkında Milli Eğitim Bakanlığı’nın hazırladığı içeriğe [buradan](#) ulaşabilirsiniz.

Doğudan Batıya Engelsiz Hayat Projesi-TANAP

TANAP hattında bulunan 8 ilde yaşayan SP li bireylerin eğitim ve sosyal hayata katılımları için fiziksel iyileştirmelerin yapılmasıdır. Projenin sürdürülebilirliğinin sağlanması için okullarda ve oyun parklarında fiziksel altyapının engellilerin kullanımına uygun hale getirilmesi hedeflenmektedir. Kars, Erzurum, Sivas, Yozgat, Ankara, Eskişehir, Bursa, Edirne projenin uygulama alanı olarak tespit edilmiştir. Proje, Ağustos 2018- Mayıs 2019 tarihleri arasında 9 aylık sürede gerçekleştirilmiştir. Proje bütçesi 5.490.150 TL olarak belirlenmiştir.

Proje hakkında detaylı bilgiye [buradan](#) ulaşabilirsiniz.

Bütünleştirici Eğitimin Geliştirilmesi Projesi (BEGEP)

Projede amaç; Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarında görev alan öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve diğer aktörlerin gelişimlerini destekleme yoluyla; yenilikçi, sürdürülebilir ve bütünleştirici bir eğitim sistemine katkı sağlamaktır.

Proje kaynağının, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Avrupa Birliği Mali Yardımlar Dairesi Başkanlığı Sözleşme Makamı olduğu ve T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Operasyon Faydalanıcısı olduğu bir teknik yardım projesidir.

BEGEP, 1 Ağustos 2019 – 31 Temmuz 2022 tarihleri arasında 36 aylık bir sürede gerçekleştirilmiştir.

AB'den alınan, 5.689.475 avro ve 853.421,25 avro Türkiye eş finansmanı ile finanse edilmiştir.

Projenin uygulandığı pilot iller; Ankara, İstanbul, İzmir, Konya, Samsun, Trabzon, Kahramanmaraş, Diyarbakır, Erzurum, Balıkesir, Bursa, Adana olarak belirlenmiştir.

Proje hakkında detaylı bilgiye [buradan](#) ulaşabilirsiniz.

Psikososyal Destek Programlarının Yenilenmesi Projesi

Millî Eğitim Bakanlığı ve UNICEF iş birliği ile 2001 yılında hazırlanan ve 2017 yılına kadar uygulanan Psikososyal Destek Programları'nın yenilenmesi ve yaygınlaştırılması amacı ile 2017 - 2019 yılları arasında "Psikososyal Destek Programlarının Yenilenmesi Projesi" yürütülmüştür.

Yenilenen psikososyal destek programı kapsamında "Psikososyal Destek Programı Eğitici Eğitimi Kursu" düzenlenmiş olup söz konusu kurslar sonucunda 245 eğitici yetiştirilmiştir. Yetiştirilen eğiticiler Nisan-Haziran 2019 tarihleri arasında 81 ilde bulunan yaklaşık 33 bin rehberlik öğretmenine uygulayıcı eğitimleri vermişlerdir.

Proje hakkında detaylı bilginin yer aldığı kitapçığa [buradan](#) ulaşabilirsiniz.

Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinin Kapsayıcı Eğitim Hizmetleri Sunma Açısından Kapasitelerinin Güçlendirilmesi (RAMKEG)

Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak hizmet vermekte olan rehberlik ve araştırma merkezlerinde yabancı uyruklu öğrenciler de dâhil olmak üzere tüm dezavantajlı öğrencilere sunulan eğitim hizmetlerinin iyileştirilmesi, RAM personelinin kapasitesinin artırılmasını sağlamaktır.

Proje, UNICEF ortaklığı ile Nisan 2019- Aralık 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Proje bütçesi 4.619.410 TL olarak belirlenmiştir.

Proje hakkında detaylı bilgiye [buradan](#) ulaşabilirsiniz.

Engelli Bireylerin İstihdamında Öğretmen Yeterliklerinin Geliştirilmesi Projesi

MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde, 10 özel eğitim meslek okulunun katıldığı ve burada çalışan 18 meslek öğretmeni, alanları ile ilgili Portekiz’de, 5 gün süre ile işbaşı eğitimi/gözlem yoluyla özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ve istihdamında iş süreçlerini yerinde izlemişlerdir.

Bu çalışma kapsamında iş başı gözlem yapılan ülkede, Konaklama ve Seyahat Hizmetleri, Güzellik ve Saç Bakım Hizmetleri, Gıda Teknolojisi, Motorlu Araçlar Teknolojisi, Yiyecek İçecek Hizmetleri alanlarında; tecrübelerin paylaşımı için meslek elemanları ile toplantılar, özel eğitim uygulamalarının yapıldığı kurumlarda iş süreçlerini gözlem ve uygulama, meslek elemanları ile mesleğe yönlendirme çalışmaları, sunulan materyal ve kaynakların tanıtımı, mesleki eğitimde kaynaştırma eğitimi yapılan bir okul deneyimi paylaşılmıştır.

Proje 01.07.2017- 31.12.2018 tarihleri arasında 18 aylık sürede gerçekleştirilmiş, bütçesi 26.424,00 avro olarak belirlenmiştir.

Projeyle ilgili detaylı bilgiye [buradan](#) ulaşabilirsiniz.

Engeli Olan Çocuklar İçin Kapsayıcı Erken Çocukluk Eğitimi Projesi

Proje engeli olan çocukların erken çocukluktan 1. sınıfın sonuna kadarki süreçte kaliteli kapsayıcı eğitim yoluyla sosyal yaşama katılımlarına katkı sağlamayı, uzun vadede istihdam edilmelerini, ekonomik ve sosyal yaşama erişimlerini kolaylaştırmayı hedeflemektedir.

Projenin süresi 36 ay, uygulama için pilot iller Antalya, Bursa, Gaziantep, Konya, İzmir, Samsun olarak belirlenmiştir.

Proje bütçesi 2.950.000,00 avrodur.

Projeyle ilgili detaylı bilgiye [buradan](#) ulaşabilirsiniz.

Kapsayıcı Eğitim Öğretmen Eğitimi Modülü Geliştirilmesi

UNICEF iş birliği ve Erciyes Üniversitesi koordinatörlüğünde, başta dezavantajlı çocuklar (özel eğitime muhtaç çocuklar, geçici koruma altındaki mülteci çocuklar, şiddete maruz kalmış çocuklar, vb.) olmak üzere tüm çocuklara hizmet sunan eğitim personeli kapasitesini güçlendirmeyi ve her çocuğun kaliteli kapsayıcı bir eğitime erişmesini amaçlayan “Kapsayıcı Eğitim Öğretmen Eğitimi Modülü Geliştirilmesi” programının çalışmaları yürütülmüştür.

Program kapsamında, kapsayıcı eğitime yönelik mesleki gelişim eğitimi programı geliştirilerek ihtiyaçlar doğrultusunda on modül oluşturulmuştur. Hazırlanan modüllerin öğretmenlerimize en etkili bir şekilde aktarılması amacıyla pilot eğitimler gerçekleştirilmiştir.

Projeyle ilgili detaylı bilgiye [buradan](#) ulaşabilirsiniz.

Okul Öncesi ve Sınıf Öğretmenliği Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi ve Aday Öğretmenlik Programlarının Güçlendirilmesi ve Kapsayıcılık Açısından Yeniden Yapılandırılması

2020 yılı Temmuz ayından bu yana içerik geliştirme çalışmaları süren "Okul Öncesi ve Sınıf Öğretmenliği Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi ve Aday Öğretmenlik Programlarının Güçlendirilmesi ve Kapsayıcılık Açısından Yeniden Yapılandırılması Projesi"nin öğretmen ve akademisyenlere yönelik eğitici eğitimi çalıştay 4-9 Ekim 2021 tarihlerinde Gaziantep'te gerçekleştirilmiştir. Çalıştay, MEB, YÖK ve UNICEF

temsilcileri, Hacettepe ve Gazi Üniversitesi öğretim üyelerinden oluşan danışman ekibi, 77 öğretmen ve 27 akademisyenin katılımıyla başarılı bir şekilde tamamlanmıştır.

Projeyle ilgili Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınladığı içeriğe [buradan](#) ulaşabilirsiniz.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI KAPSAYICI EĞİTİME DAİR YAYINLAR

- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI AR-GE DAİRE BAŞKANLIĞI 2005 YILI AB ÜLKELERİNDE ÖZEL EĞİTİM KURUMLARININ İÇERİK İŞLEYİŞ VE YÖNTEMLERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ KONULU ARAŞTIRMA YAYINI
https://www.meb.gov.tr/earged/earged/AB_ulkelerinde_ozel_ogretim.pdf
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI AR-GE DAİRE BAŞKANLIĞI 2010 YILI İLKÖĞRETİM OKULLARINDAKİ KAYNAŞTIRMA UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ ARAŞTIRMA YAYINI
https://www.meb.gov.tr/earged/earged/ilk_kaynas_eg_uyg_deg.pdf
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI AR-GE DAİRE BAŞKANLIĞI 2010 YILI ÖZEL EĞİTİM OKULLARINDA ÖZEL EĞİTİM HİZMETLERİ UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ (GÖRME, İŞİTME, ORTOPEDİK VE EĞİTİLEBİLİR ZİHİNSEL ENGELLİLER İLKÖĞRETİM OKULLARI ÖRNEĞİ)
https://www.meb.gov.tr/earged/earged/Ozel_eg_ok_ozel_eg_hizm_uygu_deg.pdf
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI AR-GE DAİRE BAŞKANLIĞI 2011 ÖZEL EĞİTİM OKULLARINDA AİLE EĞİTİMİ UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ ARAŞTIRMA
https://www.meb.gov.tr/earged/earged/Ozel_eg_alan_aile_eg_hizm_etki_deg.pdf

KAPSAYICI EĞİTİMDE İTALYA ÖRNEĞİ

İtalya'da kapsayıcı eğitimin tarihi 70'lerin başlarında yapılan yasal düzenlemelere dayanmaktadır. Bu düzenlemeler hem her çocuğun tek bir çatı altında eğitim alabilme hakkına hem de bu eğitimin kalitesinin yüksekliğine aynı anda odaklanmayı merkeze alan bir yaklaşımı ön görmektedir. Böylece özel gereksinimli bireyleri sosyal olarak ayrımcılığa uğramaktan korumak ve akademik gelişimlerine destek olmak amaçlanmıştır (İanes, 2020).

Yetmişli yıllarda İtalyan eğitim camiasında görülen tartışmalar Destekli Eğitim Modelinin tercih edilmesine sebep olmuştur. Bu durum, öğrenci sayısına bakılmaksızın, herhangi bir özel gereksinim grubu için öğretim ortamını, özel gereksinimli bireyler için uygun hale getirecek öğretmenlerin, okul sistemine dahil edilmesi ile gerçekleştirmiştir. (de Anna, 2015).

Özel eğitim gereksinimi medikal teşhise bağlı olarak belirlenir ve eğitimin kalitesi için gerekli tüm kaynak aktarımları mevzuat tarafından güvence altına alınır.

Bu sisteme göre; özel eğitim gereksinimi bulunan öğrenciler üç ana grupta belirlenmektedir. İtalya okul sisteminde özel eğitim grupları; fiziksel özel gereksinimli bireyler, özel öğrenme güçlüğü durumları ve diğer özel eğitim gereksinimleri olarak üç farklı grupta ele alınmaktadır. Her bir grup için farklı özel eğitim süreçleri ve yasal süreçler çalıştırılmaktadır.

Son yıllarda, Dünya Sağlık Örgütü'nün yeni geliştirdiği bir sınıflandırma sistemi olan ICF Sınıflandırma sistemi ile müdahale ve değerlendirme süreçleri için daha ilişkisel bir modele geçiş başlamıştır. ICF sınıflandırma sistemi ile okul içindeki ve dışındaki ortamında değerlendirmeye alınarak daha geniş bir

vizyonu olan çok boyutlu Bireysel Eğitim Planları hazırlamak mümkün olabilmektedir. Özel öğrenme güçlüğü veya diğer özel gereksinim grupları öncelikli olmak üzere sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı bütün gruplar için okul sistemi içerisinde Bireyselleştirilmiş Eğitsel Planların uygulamaya konulması yasal olarak düzenlenmiştir (Ianes, 2020).

Ancak öğrenme güçlüğü durumları için medikal yaklaşımla yapılan değerlendirmeler esas alınmaktadır. Bu durumlar için öğrencilere bireyselleştirilmiş eğitim yaklaşımı izlenmektedir. Ancak ayrıca bir insan kaynağı ayırılmamaktadır.

İtalyan okul sistemi içerisinde özel eğitim grubu olarak tanımlanmış üçüncü grup ise ilk iki kategoride yer almayan dil konuşma bozuklukları, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu vb. gibi durumları ve sosyo ekonomik dezavantajların doğurduğu özel durumları kapsayan kategoridir. Ayrıca bireyin sosyo-ekonomik dezavantaj durumunun belirlenmesi ve yasal yolların işletilmesinden öğretmen sorumludur.

İtalya hükümeti özel eğitim gereksinimi bulunan bireylere ayırdığı kaynakları özel gereksinim durumunun türüne, düzeyine ve bireyin eğitim aldığı düzeye bağlı olan bir bireysel tedarik modeline dayandırmaktadır. Bu noktada özel gereksinim durumunun düzeyi kesin olarak tıbbi teşhise bağlı olarak belirlenmektedir (Ianes, 2020).

İtalyan okul sisteminde tüm eğitim düzeyleri arasında belirgin ayrımlar mevcuttur. Her bir eğitim düzeyi için biri sınıf/branş öğretmenleri ve destek öğretmenleri olmak üzere iki farklı öğretmenlik rolü belirlenmiştir. İtalya’da öğretmenler diğer ülkelerden farklı olarak 1 sene boyunca entegre sınıflarda çalışabilmek için eğitim almaktadırlar (Ianes, 2020). Yapılan araştırmalar sınıf/branş öğretmenlerinin daha yüksek bir statüde yer aldıklarına dair bir toplumsal algıyı işaret etmekle beraber, yasal düzenlemelere göre bu iki öğretmen grubu arasında sınıftaki öğrencilerden sorumlu olmak bakımından bir fark yoktur (TreeLLLe Association, Caritas, and Agnelli Foundation 2011). Özel gereksinimli bireylerin bulunduğu sınıflarda destek öğretmenleri temel destek unsuru olarak bulunsun da daha karmaşık özel gereksinim durumları için dış destekleyicilerde öğretim sürecine dahil edilmektedir. Gerekli destekleri sağlaması için “educatori” (eğitimciler) veya “facilitatori all’autonomia e comunicazione” (özerklik ve iletişim kolaylaştırıcıları) olarak adlandırılan profesyoneller istihdam edilmektedir.

Öğretmenler gerekli durumlarda, ekstra destek kişileri, özel gereksinimli bireyle beraber çalışan doktorlar, diğer profesyoneller ve aileyi kapsayan Operasyonel Çalışma Grubu olarak adlandırılan bir grubun parçası olarak değerlendirilirler. Bu grubun temel amacı Bireyselleştirilmiş Eğitim Planını hazırlamaktır. Bu gruplar ayrıca okullarda Kapsayıcılık Çalışma Grupları oluşturarak okullarda kapsayıcılığı geliştirecek etkinliklere de destek olurlar. Ayrıca mevzuata göre okulların yerel düzeyde kapsayıcı planlama süreçlerinin geliştirilmesi okul içi ve okul dışı kurumlarla veya kişilerle iş birliği içinde bulunması gerekmektedir.

Özetle İtalyan okul sisteminde üst düzeyde bir mevzuat desteği ile özel gereksinimli bireylerin eğitim kalitesine olumlu katkı koyabilecek bütün paydaşların iletişim halinde ve iş birliği ile çalışması söz konusudur. Ayrıca bu gruplar sadece özel eğitim gereksinimi bulunan öğrencilere dönük çalışmaz. Eğitim sistemin geliştirilmesi için çalışan gruplar olarak görülmektedir. Yani özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçlarının karşılanmasından ziyade sistemi bir bütün olarak ele alarak daha kapsayıcı ve kaliteli hale getirmeye odaklanmaktadır (Ianes, 2020).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kapsayıcı eğitimin ülkemizde geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için yapılan öneriler incelendiğinde Ülkemiz kapsayıcı eğitim yönünden mevzuat ve uluslararası sözleşmelere taraf olmak yönüyle iyi bir durumda olsa da bu mevzuatların gereklerinin yerine getirilmesinden birtakım pürüzlerin yaşandığı bildirilmektedir (Sart, 2020).

Toplumsal hayatta özel gereksinimli bireylere karşı yapılan ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve sosyal hayat boyutunda da kapsayıcılığın yerleşik bir hal alması gereği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca özel eğitim prosedürleri ile ilişkili olduğu düşünülen problemlerin temel eğitimin bütününde çözülmemeye

alışması, ayrıştırıcı tanımlama ve kullanımlar hakkında bilinçli bir toplumsal refleks meydana getirilmesi, özel gereksinim grupları için özel olarak oluşturulmuş okulların izole alanlar olmaktan çıkması gerektiğı dile getirilmektedir (Sart, 2020).

Özel gereksinimli bireylere dönük algıyı oluşturan medikal ve iyileştirmeye dönük bakış açısından ziyade çevresel ve bireysel bağlamların daha ön planda olduğu bir yaklaşımın toplumsal algıya ve kurumlara yerleştirilmesi gerektiğı düşünülmektedir. Bununla beraber özel gereksinimli bireylerin kendi hakları ve kendilerini ilgilendiren mevzuatla ilgili farkındalığının arttırılması, özel gereksinimli bir bireyin özel gereksinim durumundan çok insan oluşunun vurgulandığı bir toplumsal anlayış için bireylerin farkındalığının arttırılması önemli görölmektedir (Sart, 2020).

Toplulun her alanında özel gereksinimli bireylerin karşılaşılabildiğı olumsuzlukları sistemdeki bütün unsurların rol aldığı bütöncöl bir bakış açısı ile ele alarak çözüm önerilerini bu şekilde oluşturmaya çalışmak gerekliliğı ortaya çıkmaktadır (Sart, 2020).

Ayrıca eğitim alanında özel gereksinimli bireylerin tanımlama ya da eğitim süreçlerinin iyileştirilmesi adına okul öncesi eğitimin bir erken müdahale biçimi olarak ele alınması gerektiğı kaydedilmiştir. Bu süreçlerde ailelerin ilerleyen dönemlerde çocukları ile ilgili kendilerini nelerin beklediğine dair sistematik eğitimler alması, ailelerin önleyici, gelişimsel ve kriz odaklı eğitim çalışmalarına dahil edilmesi gerektiğı öneriler arasında yer almaktadır. Ayrıca okul içerisinde özel gereksinimli bireylerle çalışmalar yürütme olasılığı olan her eğitimcinin özel gereksinimli bireylerin nasıl desteklenebileceğine dair özel olarak yapılandırılmış bir eğitimden geçmeleri, kaynaştırma süreçleri için oluşturulmuş bireysel eğitim planlarının uygulanıp uygulanmadığının daha yoğun şekilde denetlenmesi kapsayıcı eğitim uygulamalarının etkisinin arttırılmasına dönük bir diğer öneri olarak görölebilir.

Özel gereksinimli bireyler için özel olarak hazırlanmış okullar yerine bu yapıların; kaynaştırma eğitimi içerisinde yer alan öğrencilerin gereksinimlerine ve bu gereksinimlere nasıl uygun biçimde cevap verileceğine dönük konsültasyon merkezleri haline getirilmesi gerekmektedir (Sart, 2020).

Bu rapor yurt içinde ve yurt dışında kapsayıcı eğitim uygulamalarına yönelik bir durum analizi yapmak ve iyi örnekleri paylaşmak amacıyla oluşturulmuş bu rapordan edinilen izlenime göre sonuç olarak; Kapsayıcı eğitim politikalarının yaygınlaşmasında ve hali hazırda uygulamada olan kapsayıcı eğitim çalışmalarının etkilerinin arttırılmasında dil düzeyinde ayrıştırıcı olarak algılanan söylemlere dair toplumsal farkındalığın arttırılması, özel eğitimin temel eğitimin bir parçası olarak değerlendirilmesi gerektiğı ayrıca özel gereksinimli bireylere yönelik algının değıştirilmesi gerektiğı medikal bir bakış açısından daha bütöncöl bir bakış açısına geçiş yapılması gerektiğı görölmektedir.

KAYNAKÇA

- Ainscow, M. (2005). Understanding the development of inclusive education system. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 7(3), 5-20.
- Akçamete, G., Büyükkarakaya, H. S., Bayraklı, H., & Yıldırım, E. S. (2012). EĞİTİM POLİTİKALARININ YANSIMALARI: GENEL VE ÖZEL EĞİTİM. *Journal of Educational Sciences & Practices*, 11(22).
- ÇHK (2012). Concluding observations: Turkey, UN belgesi CRC/C/TUR/CO/2-3. Ağustos 2015'te şuradan erişildi: http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/co/CRC_C_TUR_CO_2-3.pdf
- de Anna, L. (2015). I percorsi della formazione [The paths of education]. In A. Mura, L. de Anna, & G. ERG (2009). *Eğitim hakkı ve eğitimde haklar: Uluslararası insan hakları belgeleri ışığında ulusal mevzuatın değerlendirilmesi*. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.
- Gökmen, F. (2012). Türkiye'de Özürlü Haklarının Gelişimi. 28.05.2012 tarihinde <http://www.ozida.gov.tr/default20.aspx?menu=ozveri&sayfa=ov8/ov8mak4> adresinden erişilmiştir.
- Ianes, D., Demo, H., & Dell'Anna, S. (2020). *Inclusive education in Italy: Historical steps, positive developments, and challenges. Prospects*, 49(3), 249-263.
- Patrizia (Eds.), *L'insegnante specializzato* (pp. 44-60). Milano: FrancoAngeli.
- RunswickTCole, K. (2011). Time to end the bias towards inclusive education? *British Journal of Special Education*, 38(3), 112-119
- Sart, H. (2020). Z. Hande Sart ile Özel Eğitim İhtiyacı Olan Çocukların Eğitimi Üzerine. 02.12.2021 tarihinde şuradan erişildi: <https://tedmem.org/etiket/ozel-egitim>
- Stubbs, Sue (2008). *Inclusive Education: Where There are Few Recourses*. Oslo, Norveç: The Atlas Alliance
- Sucuoğlu, B. ve Kargın, T. (2010). İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları: Yaklaşımlar, yöntemler, teknikler. Ankara: Kök.
- Şişman, Y. (2012). Türkiye'de Özürlülere Yönelik Yasal Düzenlemeler. *Journal of Social Policy Conferences*, 0 (60) , 169-221 .
- TreeLLLe Association, Caritas, & Agnelli Foundation (2013). *Gli alunni con disabilità nella scuola italiana: Bilancio e proposte [Pupils with disabilities in Italian schools: Financial report and proposals]*. Trento: Erickson.
- UNESCO (2005). *Guidelines for inclusion: Ensuring access to education for all*. Paris: UNESCO.
- Milli Eğitim Bakanlığı, "Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü" , Erişim: 12.06.2024 , <https://oygm.meb.gov.tr/www/ozel-egitim-ogretmeniozel-alan-yeterlik-calistayi/icerik/279>
- Milli Eğitim Bakanlığı, "Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Müdürlüğü" , Erişim: 12.06.2024 , <https://orgm.meb.gov.tr/www/dogudan-batiya-engelsiz-hayat-projesi-tanap/icerik/1266>
- Milli Eğitim Bakanlığı, "Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Müdürlüğü" , Erişim: 12.06.2024 , <https://orgm.meb.gov.tr/www/butunlestirici-egitimin-guclendirilmesi-projesi-begep/icerik/1261>
- Milli Eğitim Bakanlığı, "Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Müdürlüğü" , Erişim: 12.06.2024 , <https://orgm.meb.gov.tr/www/psikososyal-destek-egitim-programlarinin-yenilenmesi/icerik/1258>
- Milli Eğitim Bakanlığı, "Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Müdürlüğü" , Erişim: 12.06.2024 ,

<https://orgm.meb.gov.tr/www/rehberlik-ve-arastirma-merkezlerinin-kapsayici-egitim-hizmetleri-sunma-acisindan-kapasitelerinin-guclendirilmesi-ramkeg/icerik/1259>

Milli Eğitim Bakanlığı, “Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Müdürlüğü” , Erişim: 12.06.2024 ,

<https://orgm.meb.gov.tr/www/engelli-bireylerin-istihdaminda-ogretmen-yeterliklerinin-gelistirilmesi-projesi/icerik/1159>

Milli Eğitim Bakanlığı, “Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Müdürlüğü” , Erişim: 12.06.2024 ,

<https://tegm.meb.gov.tr/www/engeli-olan-cocuklar-icin-kapsayici-erken-cocukluk-egitimi-projesi/icerik/537>

Milli Eğitim Bakanlığı, “Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Müdürlüğü” , Erişim: 12.06.2024 ,

<https://oygm.meb.gov.tr/www/kapsayici-egitim-ogretmen-egitimi-modulu-projesi/icerik/1001>

Milli Eğitim Bakanlığı, “Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Müdürlüğü” , Erişim: 12.06.2024 ,

<https://oygm.meb.gov.tr/www/okul-oncesi-ve-sinif-ogretmenligi-hizmet-oncesi-ogretmen-egitimi-ve-aday-ogretmenlik-programlarinin-guclendirilmesi-ve-kapsayicilik-acisindan-yeniden-yapilandirilmesi-projesi-egitimleri-gerceklestirildi/icerik/930>